

УДК 336.13:364.5

Ю. Л. Мохова

кандидат наук із державного управління,
доцент кафедри економічної теорії,
державного управління та адміністрування
Донецького національного технічного університету

Н. А. Дробна

студент магістратури державного управління
Інституту післядипломної освіти
Донецького національного технічного університету

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

У статті визначено основні напрямки роботи Пенсійного фонду України. Визначено структуру бюджету Пенсійного фонду та основні напрями його використання. На основі аналізу динаміки та структури доходів та видатків Пенсійного фонду України виділено основні проблеми формування бюджету Пенсійного фонду України (законодавчі, організаційні, фінансові). Запропоновано впровадження нових форм пенсійного забезпечення (накопичувальної системи загальнообов'язкового державного страхування, недержавного пенсійного забезпечення) з метою вирішення означених проблем.

Ключові слова: стратегія, пенсійне забезпечення, бюджет, Пенсійний фонд України, пенсійні виплати.

Постановка проблеми. Важливим елементом матеріального забезпечення пенсіонерів є ефективна система пенсійного страхування. Одним із учасників реалізації державної політики у пенсійному забезпеченні є Пенсійний фонд України. Пенсійний фонд України (далі – ПФУ) реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Пенсійний фонд володіє значним організаційно-кадровим потенціалом і розгалуженою інфраструктурою.

Сучасні проблеми в сфері пенсійного забезпечення пов'язані саме з формуванням пенсійних внесків. В умовах фінансової кризи рівень доходів ПФУ зменшується, а видатки збільшуються, що є негативним фактором формування бюджету ПФУ. Тому необхідним є аналіз доходів та видатків ПФУ та використання фінансових ресурсів системи пенсійного забезпечення в Україні, що дозволить визначити напрями оптимізації бюджету ПФУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Через високу соціальну значущість пенсійна реформа потребує комплексного аналізу та розроблення відповідної загальнонаціональної стратегії. Теоретичні та методологічні аспекти

формування та використання коштів Пенсійного фонду України, визначення чинників, які негативно впливають на формування доходів бюджету Пенсійного фонду України, стали предметом дослідження таких науковців, як О. Адамик [1], І. Ковалів [3], О.П. Коваль [4], І.В. Панченко [6], І.В. Рура [9], А.А. Сидорчук [10], Л.П. Сідельникова [11].

Водночас недостатньо дослідженими залишаються перспективи фінансового забезпечення діяльності державного соціального фонду в умовах реформування. Для ефективного планування бюджету установи потрібно знати джерела надходжень, тому що без визначення доходної частини не можна ефективно спланувати видаткову частину бюджету.

Мета статті. Метою статті є визначення джерел формування та основних напрямків використання коштів Пенсійного фонду України, як основної структури пенсійного забезпечення, для оптимізації бюджету ПФУ.

Виклад основного матеріалу. Робота органів ПФУ спрямована на виконання бюджету та реалізацію Плану роботи ПФУ на 2017 рік, розробленого відповідно до завдань, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, Стратегією модернізації ПФУ на період до 2020 року, іншими нормативно-правовими

актами щодо реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення [7–8].

Основними напрямками роботи ПФУ є: планування, прогнозування й методологія бюджетного процесу, аналіз виконання бюджету, формування оперативної та статистичної звітності, складання консолідованої звітності з виконання бюджету, планування й фінансування витрат на утримання своїх органів (рис. 1).

Станом на 1 січня 2017 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11 938,8 тис. пенсіонерів, що на 357,7 тис. осіб менше порівняно з 1 січня 2016 року (рис. 2) [2].

Зменшення чисельності одержувачів пенсійних виплат пов'язано з призупиненням виплат, згідно із законодавством, пенсіонерам із числа внутрішньо переміщених осіб, які не звернулися за поновленням виплат на підконтрольній Україні території.

ПФУ у солідарній пенсійній системі акумулює і використовує фінансові ресурси та за обсягом коштів займає вагомe місце після Державного бюджету України.

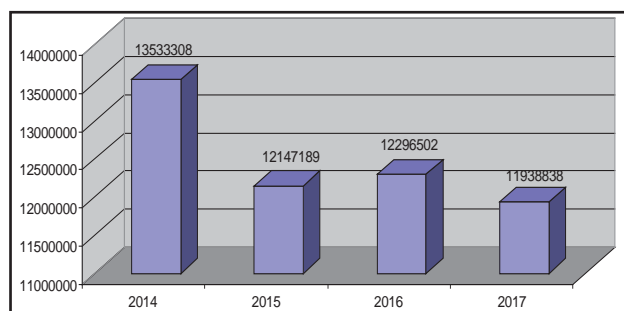

Рис. 2. Динаміка чисельності пенсіонерів в 2014-2016 рр., осіб [2]

Бюджет ПФУ є сукупністю бюджетів головних управлінь фонду в Автономній Республіці Крим, міст Києва і Севастополя та областей, що охоплюються бюджетами управлінь Пенсійного фонду в районах. Бюджет Пенсійного фонду України – це документ про створення і використання коштів Пенсійного фонду, в якому страхові пенсійні внески є основним джерелом надходження коштів, а виплата пенсій – основним напрямом їх використання.

Джерелами формування коштів Пенсійного фонду в солідарній системі є: страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, інвестиційний дохід, який отримують від інвестування резерву коштів, кошти Державного бюджету та цільових фондів, суми фінансових санкцій та адміністративних стягнень, благодійні внески фізичних та юридичних осіб, добровільні страхові внески за договором про добровільну участь та ін.

Протягом 2016 року загальні доходи бюджету ПФУ становили 255,8 млрд грн. Порівняно з 2015 роком, загальні доходи зменшилися на 9 млрд грн, або на 3,4%. У структурі доходів ПФУ основну частку складають власні кошти (111,7 млрд грн або 43,7%), але питома вага коштів Державного бюджету України теж досить висока (55,7%), що є негативним фактом і показує фінансову неспроможність до самофінансування (рис. 3) [2].

Доходи бюджету ПФУ будь-якого рівня необхідно пов'язувати з його видатками. Загалом у державі це порівнюється під час складання бюджету Пенсійного фонду України, який є самостійним фінансовим документом.

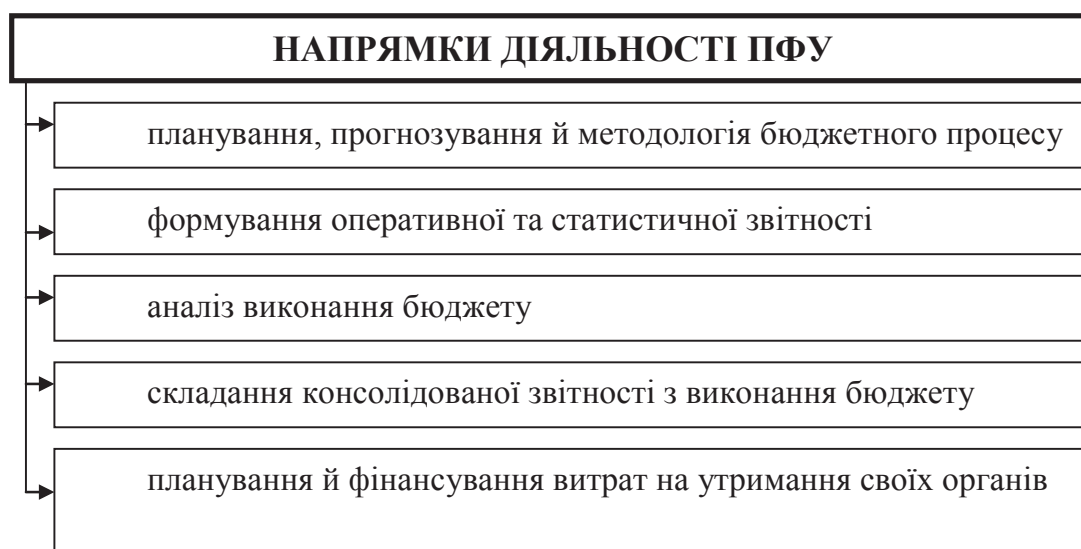

Рис. 1. Основні напрямки діяльності ПФУ

Саме він забезпечує єдність і обґрунтованість складових елементів, регулює обсяги доходів і видатків на пенсійні виплати та інші потреби.

Основними напрямками використання коштів Пенсійного фонду є виплати пенсій; надання деяких соціальних послуг, зокрема, допомога на поховання; фінансування адміністративних виплат, пов'язаних із виконанням функцій ПФУ; оплата послуг за доставку пенсій; формування резервів коштів та ін.

У 2016 році видатки на пенсійні виплати склали 249,8 млрд грн, що на 12,3 млрд грн менше у порівнянні з 2015 роком. Це зменшення пов'язане, в основному, з призупиненням виплат пенсіонерам із числа внутрішньо переміщених осіб [2].

За 11 місяців 2017 року ПФУ забезпечено виплату пенсій та грошової допомоги в повному обсязі по всіх регіонах України. Загальна сума видатків на пенсійні та інші заплановані виплати склали 252,7 млрд грн, що на 32,4 млрд грн більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року [5].

Збільшення видатків на пенсійне забезпечення зумовлене старінням населення, зростанням кількості людей похилого віку, підвищенням тривалості життя, зростанням рівня пенсій.

Фактичні загальні видатки ПФУ у 2016 році склали 253,4 млрд грн, що на 12,2 млрд грн, або на 4,6%, менше порівняно з 2015 роком (рис. 4.) [2].

Серед негативних чинників, які впливають на формування коштів Пенсійного фонду України та на економіку загалом, виділяють: великі обсяги пільг, низька заробітна плата, тінізація ринку праці та ін.

З урахуванням вищезазначеного виділимо основні проблеми формуванням бюджету ПФУ [3]:

1) Законодавчі проблеми. Законодавчо встановлений порядок формування доходів бюджету Пенсійного фонду з коштів державного бюджету, державних цільових позабюджетних фондів та інших джерел, який покладає на Пенсійний фонд зобов'язання виплати пенсій незалежно від надходження коштів із цих джерел, сприяє невиконанню або відстроченню виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом фонду, що призводить до його розбалансування і відволікання коштів, призначених на виплату трудових пенсій.

2) Організаційні проблеми. Непослідовність дій Кабінету Міністрів України щодо підвищення

розмірів трудових пенсій викликає диспропорцію у розмірах трудових пенсій та пенсій військовослужбовців строкової служби.

3) Фінансові проблеми. Поступове переукладання фінансування виплати державних пенсій на кошти спеціального фонду державного бюджету, витрати якого, відповідно до ст. 23 Бюджетного кодексу України, мають постійне бюджетне призначення, яке дає право проводити їх виключно в межах надходжень, створює ризики неповного фінансового забезпечення виплати зазначених пенсій і робить цю статтю видатків незахищеною.

Системне обмеження надходжень збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та переукладання на них видатків, які повинні здійснюватись з інших джерел, вилучають із бюджету Пенсійного фонду значні ресурси.

Для усунення негативних тенденцій, що склалися у процесі виконання бюджету Пенсійного фонду, створення фінансової основи для реформування пенсійного забезпечення, необхідно скасувати законодавчу практику державної підтримки суб'єктів господарювання шляхом надання їм пільг та гарантій за рахунок збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, а також прийняти закон про джерела виплати пенсій та порядок формування і виконання бюджету ПФУ.

Така ситуація зобов'язує проводити докорінні зміни у пенсійному забезпеченні через впровадження нової моделі пенсійної системи, розвиток нових форм пенсійного забезпечен-

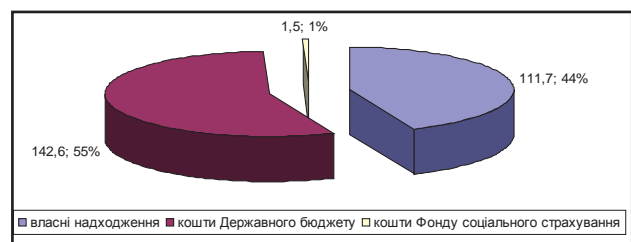

Рис. 3. Структура доходів ПФУ у 2016 р., млрд грн [2]

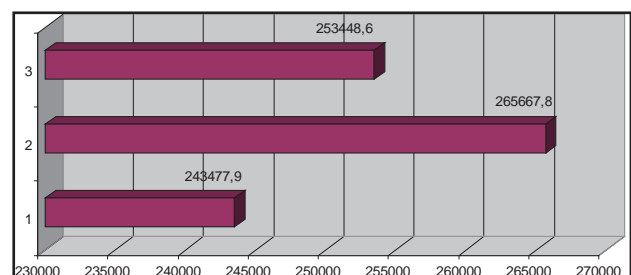

Рис. 4. Видатки ПФУ в 2014-2016 рр., млн грн [2]

ня, зокрема накопичувальної системи загальнообов'язкового державного страхування та недержавного пенсійного забезпечення, збільшення доходів населення за рахунок виведення з тіні заробітної плати, створення нових робочих місць. Усе це допоможе підвищити розмір доходів пенсійного фонду, і, відповідно, зменшити його дефіцит.

Висновки і пропозиції. На основі дослідження вітчизняної системи пенсійного забезпечення визначено основні напрямки роботи Пенсійного фонду України: планування, прогнозування й методологія бюджетного процесу, аналіз виконання бюджету, формування оперативної й статистичної звітності, складання консолідованої звітності з виконання бюджету, планування й фінансування витрат на утримання територіальних підрозділів. Визначено структуру бюджету Пенсійного фонду та доведено, що основним джерелом надходження коштів є страхові пенсійні внески. Основним напрямом використання бюджету є виплата пенсій пенсіонерам.

Аналіз динаміки та структури доходів та видатків бюджету ПФУ дозволяє стверджувати, що збільшення видатків на пенсійне забезпечення зумовлене старінням населення, зростанням кількості людей похилого віку, підвищенням тривалості життя, зростанням рівня пенсій. В умовах фінансової кризи рівень доходів ПФУ зменшується, а видатки збільшуються, що є негативним фактором формування бюджету ПФУ, та доводить фінансову неспроможність Пенсійного фонду України до самофінансування.

Виділено основні проблеми формуванням бюджету ПФУ, які умовно можна поділити на законодавчі, організаційні та фінансові. З метою вирішення означених проблем запропоновано впровадження нових форм пенсійного забезпечення, зокрема накопичувальної системи загальнообов'язкового державного страхування та недержавного пенсійного забезпечення, що дозволить підвищити розмір доходів пенсійного фонду та зменшити його дефіцит.

Список використаної літератури:

1. Адамик О. Формування бюджету Пенсійного фонду України: інституційно-процедурний аспект / О. Адамик // Наука молода. – 2011. – № 15–16. – С.157–164.
2. Звіт про виконання бюджету за 2016 рік // Пенсійний фонд України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277118>.
3. Ковалів І. Аналіз джерел формування коштів пенсійного фонду України / І. Ковалів // Вісник Львівського національного аграрного університету. – 2014. – № 21(1). – С. 137–142.
4. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку : [монографія] / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с.
5. Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень–листопад 2017 року // Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=304878&cat_id=94750
6. Панченко І.В. Фінансовий стан та основні проблеми діяльності Пенсійного фонду України / І.В. Панченко // Економічний часопис. – 2012. – № 9–10. – С. 45–47.
7. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 14.04.2016 № 1099-VIII. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.
8. Про схвалення Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 № 672-р // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/672-2016-%D1%80>.
9. Рура І.В. Аналіз формування бюджету Пенсійного фонду України на регіональному рівні / І.В. Рура // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.13. – С. 258–262.
10. Сидорчук А.А. Механізм формування та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування / А.А. Сидорчук // «Молодий вчений». – 2017. – № 7(47). – С. 470–476.
11. Сідельникова Л.П. Асиметрії формування ресурсів Пенсійного фонду України / Л.П. Сідельникова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 18. – Ч. 2. – С. 162–165.

Мохова Ю. Л., Дробна Н. А. Источники формирования и направления использования средств Пенсионного фонда Украины

В статье определены основные направления работы Пенсионного фонда Украины. Определена структура бюджета Пенсионного фонда и основные направления его использования. На основе анализа динамики и структуры доходов и расходов Пенсионного фонда Украины выделены основные проблемы формирования бюджета Пенсионного фонда Украины (законодательные, организационные, финансовые). Предложено внедрение новых форм пенсионного обеспечения (накопительной системы общеобязательного государственного страхования, негосударственного пенсионного обеспечения) с целью решения указанных проблем.

Ключевые слова: стратегия, пенсионное обеспечение, бюджет, Пенсионный фонд Украины, пенсионные выплаты.

Mokhova Y. L., Drobna N. A. Sources of formation and directions of use of Ukrainian pension fund

The article defines the main directions of work of the Pension Fund of Ukraine. The budget structure of the Pension Fund and the main directions of its use are determined. On the basis of analysis of the dynamics and structure of revenues and expenditures of the Pension Fund of Ukraine, it is identified the main problems of the budgeting of the Pension Fund of Ukraine (legislative, organizational, financial). There is introduced new forms of pension provision (accumulative system of compulsory state insurance, non-government pension provision) with the aim of solving the indicated problems is proposed.

Key words: strategy, pension provision, budget, Pension Fund of Ukraine, pension payments.